

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Ольга Василяк

аспірант кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: olavasilak37@gmail.com

Сьогодні інклюзивна освіта є не лише однією з фундаментальних засад розвитку освіти, але й філософією розуміння участі людини у житті суспільства [10, с. 10]. Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [3].

У сучасних умовах організація інклюзивного простору направлена на забезпечення дітей з особливими освітніми потребами (ООП) повноцінним і рівноправним доступом до освітніх послуг. Визначальну роль у забезпеченні функціонування та впровадження програм інклюзивної освіти відіграє держава. Основні положення та визначення, що стосуються інклюзивної освіти та дітей з ООП визначені в Законі України «Про освіту». Згідно з Законом, особа з особливими освітніми потребами – це «особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [5]. Для права особи з ООП на освіту створюються вечірні (змінні) школи, інклюзивні та/або спеціальні класи, групи з очною, заочною, дистанційною формами навчання у закладах освіти [5]. Зарахування осіб з ООП до закладів освіти здійснюється до початку навчального року та відповідно до території обслуговування (крім закладів освіти II, II–III ступенів та III ступеня) згідно наказу керівника, що видається на підставі заяви, поданої одним із батьків дитини (чи повнолітньою особою, яка має намір здобувати освіту) [2]. Зарахування осіб з ООП до спеціальних закладів освіти, їх відрахування чи переведення до іншого закладу проводиться з урахуванням особливостей їх розвитку, стану здоров'я, освітніх потреб згідно наказу керівника, що видається

на підставі заяви одного з батьків дитини або її законних представників чи повнолітньої особи, поданої особисто.

З метою удосконалення порядку зарахування осіб з ООП до спеціальних ЗЗСО, їх відрахування чи переведення до іншого закладу затверджено «Порядок зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів загальної середньої освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти». У Порядку також категоризовано осіб з ООП – це особи з порушеннями слуху, зору, тяжкими системними мовленнєвими порушеннями, тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату у поєднанні з інтелектуальними або іншими порушеннями розвитку, особи сліпоглухі, з розладами спектра аутизму, синдромом Дауна, та діти, які себе не обслуговують і відповідно до індивідуальної програми реабілітації дитини (особи) з інвалідністю потребують індивідуального супроводу, але вони можуть перебувати у дитячому колективі згідно з рекомендованим лікарями режимом [6]. Кабінетом Міністрів України розроблений проект Постанови про затвердження переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами де висвітлена трохи інша класифікація дітей з ООП:

- особи з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарата; хворобами нервової системи; затримкою психічного розвитку, інтелектуальними порушеннями, складними порушеннями мовлення (у тому числі з дислексією);
- іншими складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами спектра аутизму);
- особи, яким встановлено електрокардіо-стимулятор або інший електронний імплантат чи пристрій;
- особи, які мають захворювання, що можуть бути перешкодою для проходження зовнішнього незалежного оцінювання, визначені МОН спільно з МОЗ;
- особи, які мають захворювання, що потребують постійного медичного нагляду, або періодичного здійснення індивідуальних медичних процедур із забезпечення життєдіяльності людини та/або контролю за її станом;

- особи, які потребують відновлення стану здоров'я у закладах загальної середньої освіти санаторного типу;
- особи, які опинились у складних життєвих обставинах, влаштовані до дитячих будинків сімейного типу, соціально-реабілітаційних центрів, перебувають у школах соціальної реабілітації;
- особи, які проживають на тимчасово окупованій території, або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження або у населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення;
- особи, які мають статус внутрішньо переміщених;
- діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту;
- особи, які здобувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів одного чи декількох класів, освітніх рівнів;
- особи, які здобувають(ли) повну загальну середню освіту мовою, що не належить до слов'янської групи мов, або базову чи профільну середню освіту – мовою корінних народів (особи з особливими мовними освітніми потребами) [8].

Слід зазначити, що низка науковців пропонують власні підходи до класифікації дітей з ООП. Зокрема В. Лапшин і Б. Пузанов виділяють такі типи порушень у дітей: сенсорні (зору, слуху); інтелектуальні (розумова відсталість та затримка психічного розвитку); мовленнєві; комплексні, комбіновані; викривленого (дисгармонійного) розвитку [1].

Учені Т. Власова та М. Певзнер пропонують таке групування дітей з ООП: діти з порушеннями в розвитку, що пов'язане з ЦНС (центральної нервової системи); діти з порушеннями в розвитку пов'язаними з функціональною незрілістю ЦНС; діти з порушеннями пов'язаними з деприваційними ситуаціями [1].

У класифікації ЮНЕСКО виокремлено каті категорії дітей з ООП:

- діти з емоційними та поведінковими порушеннями;
- діти з порушеннями мови та спілкування;
- діти із затримкою/обмеженням інтелектуального розвитку;
- діти з фізичними/нейромоторними порушеннями;
- діти з порушенням зору;
- діти з порушенням слуху;
- діти з труднощами у навчанні [10].

Цей список доповнюється іншими соціальними чинниками, які становлять ризик для дітей бути виключеними з освітнього процесу:

- діти вулиці;
- діти, що ростуть в несприятливому середовищі;
- діти хворі на СНІД;
- діти, які належать до груп етнічних меншин;
- діти з поведінковими порушеннями [10].

Усім категоріям дітей з ООП, незалежно від класифікації, притаманні специфічні освітні труднощі і проблеми розвитку. Це зумовлено характером і певним ступенем виразності порушення. Саме тому в інклюзивній освіті питання освітніх труднощів для категорій дітей з ООП розглядають як окреме поняття. Освітні труднощі – це «труднощі у навчанні, які впливають на процес здобуття освіти та рівень результатів навчання дітей відповідного року навчання у відповідному закладі освіти» [7]. Тоді як рівень підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах (групах) закладів освіти – це «обсяг тимчасової або постійної підтримки в освітньому процесі учнів з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх індивідуальних потреб». У залежності від ступеня прояву тих чи інших освітніх труднощів визначається рівень підтримки дитини з ООП [9].

Отже, існують різні класифікації дітей з ООП, зумовлені певним характером і ступенем порушення. Власні класифікації дітей з ООП запропонували низка вчених таких як: Т. Власов, Г. Коберник, В. Лапшин, М. Певзнер. Вище перелічені автори, при класифікації дітей ООП, беруть за

основу найбільш характерні типові форми порушень розвитку дітей, що стосуються зору, слуху, інтелектуального розвитку, тяжких мовленнєвих порушень, порушень опорно-рухового апарату. Однак, сьогодні в умовах реалізації нових підходів до провадження інклюзивної освіти в Україні, ці класифікації не є етичними. Відтак, варто опиратися при формулюванні наукових висновків на класифікацію типів освітніх труднощів та рівні підтримки дітей з ООП у ЗЗСО.

Список використаних джерел:

1. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання : навч.-метод. посіб. Київ, 2010. 260 с.
2. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 р. № 651-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 28. 230 с.
3. Про освіту : Закон України від 30.03.2020 р. № 1369-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.05.2023).
4. Про освіту : Закон України від 16.01.2020 р. №463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.05.2023).
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII (витяг). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.05.2023).
6. Порядок зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів загальної середньої освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.08.2018 р. № 831. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-18> (дата звернення: 19.05.2023).
7. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 765. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.05.2023).
8. Про затвердження Переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами : Проект Постанови Кабінету Міністрів України. URL: <https://auc.org.ua/novyna/uvaga-obgovorennya-proektu-postanovy-kmu-pro-zatverdzhennya-pereliku-deyakyh-kategoriy-osib-z> (дата звернення: 19.05.2023).
9. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.05.2023).
10. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навч. посіб. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.